

**การนำเอาหลักคำสอนของศาสนาพุทธมาใช้ในการบริหารของนักธุรกิจ
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**
**An Application of Buddhist Principles in the Business Administration
by the Business Executives in Northeastern Thailand**

กันตนา ทองอินทร์¹

บทคัดย่อ

บทความนี้เสนอผลวิเคราะห์ว่า นักธุรกิจในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้นำเอาหลักคำสอนในพุทธศาสนามาใช้ในการบริหารธุรกิจของตนเองอย่างไร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้ถูกคัดเลือกมาอย่างเฉพาะเจาะจงจากนักธุรกิจที่ได้นำหลักคำสอนทางพุทธศาสนามาประกอบธุรกิจในจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดอุดรธานี จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดขอนแก่น เป็นจำนวน 17 บริษัท ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมในวิธีการบริหารธุรกิจของนักธุรกิจที่คัดเลือกมา

ผลการวิจัยพบว่า การนำเอาหลักคำสอนของพุทธศาสนามาใช้เป็นแนวทางในการการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ตามกรอบแนวคิดของนักธุรกิจที่ศึกษานี้ มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Balanced Scorecard ใน 4 มิติ ดังนี้ 1) มิติด้านลูกค้า (Customer Perspective) ขรวาสาธรรม 4 อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 และทศพิธราชธรรม 2) มิติด้านกระบวนการภายใน (Internal Process Perspective) นักธุรกิจใช้หลักคำสอนทางพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ คือ ขรวาสาธรรม 4 พรหมวิหาร 4 และอิทธิบาท 4 3) มิติด้านการเงิน (Financial Perspective) นักธุรกิจใช้หลักคำสอนทางพุทธศาสนา ขรวาสาธรรม 4 มาประยุกต์ใช้ และ 4) มิติด้านการเรียนรู้และพัฒนา (Learning and Growth Perspective) นักธุรกิจใช้หลักคำสอนทางพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ คือ ขรวาสาธรรม 4 จักรธรรม 4 ญาณธัมมิกัตถประโยชน์ 4 และกัลยาณมิตร 7

Abstract

The study documents how 17 selected business executives have used Buddhist teachings in the running of their own business firms. These executives, representing 17 companies, were from the provinces of Ubon Ratchathani, Sisaket, Udon Thani, Nakhon Ratchasima and Khon Kaen. The data used in this study were collected through in-depth interviews and close, non-participative observation.

It was found that the ways these business executives managed their companies resembled strategic management under the concept of Balanced Score Card, covering all 4 dimensions: 1) Customer Perspective through the Lord Buddha's teaching about four guidelines to treat and please people, four foundations of success or accomplishment, and ten rules for the rulers; 2) Internal Process, as was seen in the

¹ นักศึกษาหลักสูตร ปรัชญาคุณวุฒิบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์การพัฒนากุมภัก มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

way these executives observed the four rules to interact and treat lay people, four divine rules and four foundations of success or accomplishment; 3) Financial Perspective, the business executives had applied the principles of four rules for the lay people; and 4) Learning and Growth Perspective, the business executives had applied the principles of four rules for the lay people, four wheels of doctrine, four rules of the present gains or benefits, and seven rules of being with good friends.

คำสำคัญ: การบริหารงาน นักธุรกิจ หลักคำสอนพุทธศาสนา

Keywords: Administration Business an Application of Buddhist

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การประกอบธุรกิจเป็นการตอบสนองความต้องการทางกายของมนุษย์ และการบริหารธุรกิจก็เป็นหัวใจในการประกอบธุรกิจ การบริหารธุรกิจจึงเป็นกระบวนการทำงานหรือการทำกิจกรรมใดในทางธุรกิจ โดยใช้ทรัพยากรทางการบริหารและปัจจัยในการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการในด้านสินค้าและบริการของลูกค้า ตลอดจนแสวงหาผลกำไร และสร้างความมั่นคงให้กับธุรกิจ การประกอบธุรกิจให้ประสบผลสำเร็จ จึงเป็นการจัดการ (Management) หรือ การบริหาร (Administration) อย่างมีประสิทธิภาพที่จะปฏิบัติตามหน้าที่ดังกล่าวได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ ผู้บริหารงานต้องรอบรู้ในหลักการบริหาร ต้องรู้จักการนำปัจจัยในการบริหาร อันได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ และเงิน มาก่อให้เกิดผลงานที่เป็นเป้าหมาย เป็นผู้ที่สามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จ โดยอาศัยบุคคลอื่น ผู้บริหารเป็นเพียงผู้ควบคุมงานประสานงาน ตัดสินใจ และประเมินผลงานเพื่อปรับปรุงแก้ไข

ปัจจุบันพบว่า จุดอ่อนที่สำคัญของผู้บริหารส่วนใหญ่ ไม่ได้อยู่ที่การวางแผนหรือการจัดทำกลยุทธ์ แต่อยู่ที่ความสามารถในการนำกลยุทธ์ที่ได้กำหนดขึ้นไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล Balanced Scorecard เป็นเครื่องมือทางการบริหารที่ถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อตอบโจทย์จุดอ่อนดังกล่าว แต่ อีเอฟ ชูมาเกอร์ (EF Schumacher, 1911-1977) นักเศรษฐศาสตร์ชาวฝรั่งเศส กลับมองว่า ระบบเศรษฐศาสตร์แบบตะวันตก ได้มาถึงจุดหนึ่งที่ติดตันหรืออับจน เพราะวิชาการต่าง ๆ ที่พัฒนามาจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนทั้งความเจริญด้านต่าง ๆ ไม่สามารถแก้ปัญหาของโลกและชีวิตให้สำเร็จได้ จะต้องหาแนวทางเพื่อช่องทางใหม่ในการแก้ปัญหา ซึ่งเขาค้นพบว่า พระพุทธเจ้า คือนักเศรษฐศาสตร์คนแรกบนโลกนี้ที่สอนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐศาสตร์แนวพุทธนั้น จะพบความจริงในมรรค 8 ว่าด้วยการเลี้ยงชีพพอ อันเป็นหนึ่งในแปดหนทางที่จะนำมนุษย์โลกไปสู่สังคมสงบสุขบริสุทธิ์ จากนั้นจึงได้มีการตื่นตัวของชาวตะวันตก มีงานวิจัยเกิดขึ้นเกี่ยวกับพุทธศาสนา เช่น Gould (1995) ได้ศึกษามุมมองของพุทธจริยธรรมในการทำธุรกิจ พบว่า แม้ว่าในขณะที่พุทธศาสนาได้มุ่งเน้นทางด้านจริยธรรมเช่นเดียวกับประเพณีจริยธรรมทางตะวันตก แต่ก็มีมุมมองและวิธีการที่แตกต่างในการจัดการและ Fernando and Jackson (2006) ได้ศึกษาเรื่องอิทธิพลของศาสนาที่มีต่อการตัดสินใจของผู้นำทางธุรกิจของประเทศศรีลังกา ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ศาสนามีบทบาทสำคัญในการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจคุณภาพทางอารมณ์และสร้างแรงบันดาลใจของการตัดสินใจผู้นำทางธุรกิจของศรีลังกา สอดคล้องกับ Valliere (2008) ได้ศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของผู้ประกอบการธุรกิจ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทบริบททางสังคมและศาสนาในการตัดสินใจของผู้ประกอบการและการสร้างสิ่งที่เป็นธุรกิจใหม่ ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดของสัมมาอาชีวะ มีบทบาทสำคัญในการ

ประเมินผลและการใช้ประโยชน์ ซึ่ง Weber (2009) ได้ศึกษาถึงการอธิบายการประยุกต์ใช้ทางพุทธศาสนาและระบบค่านิยมทางจริยธรรมขงจื้อ ผลที่ได้คือการรับรู้ว่าคุณค่าทางจริยธรรม ระบบเหล่านี้มีสถานที่ที่มีเกียรติและศีลธรรมในการดำเนินธุรกิจทั่วโลก ซึ่งบทบาทของพุทธศาสนา นับว่ามีความสำคัญกับการบริหารธุรกิจในโลกยุคปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง นับเป็นแนวโน้มที่ดีที่จะทำให้การบริหารธุรกิจมีคุณธรรม ทำให้สังคมมีความสุขเกิดความยั่งยืนในธุรกิจ แต่งานวิจัยที่เกิดขึ้นมากมายยังไม่มีการวิจัยในมิติของศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารธุรกิจยุคใหม่ ตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนาโดยตรง การประกอบธุรกิจที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่เจ้าของธุรกิจ และขณะเดียวกันจะส่งผลให้สังคมพัฒนาประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีและมีความสุขได้นั้น ผู้ประกอบธุรกิจจะต้องมีการนำความรู้ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนามาใช้ด้วย จึงจะนำผลประโยชน์มาสู่มนุษยชาติได้อย่างแท้จริง ดังนั้น ผู้ประกอบธุรกิจควรที่จะคำนึงถึงหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา เพราะเป้าหมายของหลักคำสอนทั้งหมดล้วนมุ่งให้ผู้ประพฤติตามได้หลุดพ้นจาก ความทุกข์ และได้รับความสุขอย่างแท้จริง (อภิศักดิ์ สุริยาปรกรณ์, 2547)

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลว่า นักธุรกิจในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการนำหลักคำสอนทางพุทธศาสนาใช้ในการบริหารธุรกิจของตนอย่างไร

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้ได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้เฉพาะใน 3 ด้าน คือ

ขอบเขตด้านพื้นที่ มีการกำหนดพื้นที่การวิจัยเฉพาะในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเลือกศึกษาเฉพาะใน 5 จังหวัด คือ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ อุตรดิตถ์ นครราชสีมา และขอนแก่น

ขอบเขตด้านเนื้อหา วิเคราะห์แนวทางในการบริหารธุรกิจว่ามีความสอดคล้องกับหลักคำสอนทางพุทธศาสนา โดยใช้ Balanced Scorecard เป็นกรอบในการศึกษา

ขอบเขตด้านประชากร ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะนักธุรกิจในเขตที่กำหนดทั้งหมดมาเพียง 17 แห่งเท่านั้น

กรอบแนวคิดการศึกษา

ในการศึกษาแนวทางในการบริหารธุรกิจยุคใหม่ตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดของ Balanced Scorecard มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการทำความเข้าใจสำรวจความคิดเห็นและแนวทางการบริหารของนักธุรกิจตามหลักคำสอนพุทธศาสนาในการบริหารธุรกิจมาจำแนกตามกรอบแนวคิดของ Balanced Scorecard

ผลการศึกษา

เราพบจุดเด่นที่สำคัญของผู้บริหารส่วนใหญ่ที่ได้รับการคัดเลือกมาศึกษาครั้งนี้ อยู่ที่ความสามารถในการนำแผนกลยุทธ์ที่ได้กำหนดขึ้นไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลตามแนวทางการบริหารของ Balanced Scorecard (การวัดผลงานเชิงดุลยภาพ) ซึ่งเป็นเครื่องมือทางการบริหารที่ถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อตอบเจตยดังกล่าว โดยแคปแลน และ นอร์ตัน (1996) เนื่องจากเขาเห็นว่าองค์กรสมัยใหม่จะต้องมีการบริหารในเชิงกลยุทธ์ โดยใช้ Balanced Scorecard ในการวาง

กลยุทธ์ในจุดที่เป็นศูนย์กลางของกระบวนการจัดการในองค์กร ซึ่งศูนย์กลางของกระบวนการจัดการในองค์กรในมุมมองของ แคลแลนและนอร์ตัน ก็คือ คุณค่าที่ประการที่องค์กรจะต้องใช้เป็นกรอบเพื่อนำไปใช้ในการตอบสนองต่อกลยุทธ์และวิสัยทัศน์ที่องค์กรได้กำหนดขึ้น คือ คุณค่าด้านการเงิน (Finance) คุณค่าด้านลูกค้า (Customer) คุณค่าด้านกระบวนการ (Internal Process) และคุณค่าด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning & Growth) รวมถึงการสร้างสมดุลในแต่ละด้าน และการส่งต่อตัวชี้วัดในแต่ละด้านลงไปในระดับต่าง ๆ ในองค์กร

จากการสัมภาษณ์นักธุรกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า การบริหารงานภายในบริษัททั้ง 17 บริษัท ได้ใช้การบริหารงานสมัยใหม่ ตามแนวคิด Balanced Scorecard ที่ใช้ในการแปลงกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ โดยเริ่มต้นที่วิสัยทัศน์ ภารกิจ และกลยุทธ์ขององค์กรซึ่งเป็นขั้นตอนของการกำหนดปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จ เราพบว่า นักธุรกิจได้กำหนดแนวทางการบริหารยุคใหม่ตามหลัก Balanced Scorecard ออกเป็น 4 แนวทาง ได้แก่

1. แนวทางการนำหลักคำสอนทางพุทธศาสนาใช้ในการบริหารด้านลูกค้า (Customer Perspective) ได้แก่ ส่วนแบ่งการตลาดที่เพิ่มขึ้น การรักษาลูกค้าเดิมขององค์กร การแสวงหาลูกค้าใหม่ การนำเสนอลูกค้าที่มีคุณภาพ การบริการที่รวดเร็ว หรือชื่อเสียงของกิจการที่ดีสามารถแยกตัวตัวดอกเป็นร้อยละได้ เช่น ความพึงพอใจลูกค้าโดยรวมเทียบกับอุตสาหกรรม (ร้อยละ) ข้อร้องเรียนลูกค้าด้านการจัดส่ง (ร้อยละ) รักษาฐานลูกค้าหลักเดิมต่อปี (ร้อยละ) ลูกค้าหลักใหม่เพิ่มขึ้นต่อปี (จำนวน) ดังที่นักธุรกิจเจ้าของบริษัทเกี่ยวกับธุรกิจจำหน่ายเฟอร์นิเจอร์ตกแต่งบ้านแห่งหนึ่ง กล่าวถึงการบริหารด้านลูกค้าว่า “ผมให้สัจจะกับลูกค้าว่าจะนำแต่สินค้าที่ดีมีคุณภาพมาจำหน่ายให้กับลูกค้า ด้วยราคาที่เหมาะสม” ซึ่งคำตอบหรือคำพูดนี้ สอดคล้องกับการสัมภาษณ์นักธุรกิจเจ้าของบริษัทอีกท่านหนึ่งที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับเอทานอล กล่าวว่า “มีการจัดระบบสมาชิก มีการเก็บข้อมูลและทำหน้าที่ส่งเสริมด้านกรรมวิธีการปลูกมันสำปะหลังที่ทันสมัย โดยการให้ความรู้แก่สมาชิก เวลานี้มีสมาชิกประมาณคร่าว ๆ 4,000-5,000 คน เป็นการวางแผนในการหาวัตถุดิบรองรับ” สอดคล้องกับการสัมภาษณ์นักธุรกิจเจ้าของบริษัทเกี่ยวกับธุรกิจจำหน่ายเครื่องจักรกลการเกษตร รถแทรกเตอร์ ฯลฯ กล่าวว่า “ที่ผมสั่งผลิตเพราะคิดว่าลูกค้าชอบอะไร ขายรถที่คนอื่นเขาไม่ขาย ผมก็บอกลูกน้องว่า อีก 5 ปี ผมต้องคุมตลาดให้ได้ รถไถนาส่วนใหญ่ต้องเป็นแบรนด์ของเรา” และการสัมภาษณ์นักธุรกิจเจ้าของบริษัทเกี่ยวกับแป้งมันสำปะหลัง เขากล่าวว่า “เราขายอยู่เรื่อย ๆ เราขายฐานลูกค้าทุกปี ทั้งลูกค้าเดิมและลูกค้าใหม่ เพราะว่าปริมาณการใช้แป้งมันสำปะหลังของโลกนี้ก็เติบโตอย่างต่อเนื่อง ปีละประมาณสามแสนตัน ปีที่แล้วเมืองจีนนำเข้าประมาณห้าแสนตัน” แนวทางการบริหารของนักธุรกิจข้างต้น สอดคล้องกับ มุมมองด้านลูกค้า (Customer Perspective) นักธุรกิจใช้หลักคำสอนทางพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ คือ ฆราวาสธรรม 4 อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 ทศพิธราชธรรม ดังการสัมภาษณ์นักธุรกิจเจ้าของบริษัทเกี่ยวกับธุรกิจร้านอาหารว่า “การขายมันต้องอดทน แล้วต้องซื้อสัตย์กับลูกค้า สินค้าต้องสดใหม่ทุกวัน ถ้ามันขายไม่ได้อย่าไปเสียดาย ต้องทิ้งถังขยะไปเลย ห้ามเสียดาย” ซึ่งตรงกับหลักคำสอนพุทธศาสนาหลักฆราวาสธรรม 4 สังขะ ความจริงใจ ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า ผลผลิตสินค้าที่มีประสิทธิภาพ ไม่เอากำไรมากจนเกินไป และจากการสัมภาษณ์นักธุรกิจเจ้าของบริษัทเกี่ยวกับธุรกิจจำหน่ายรถจักรยานยนต์ เขากล่าวว่า “ผมเลยไม่คิดว่าอะไรคือความสำเร็จ แต่เรารู้ว่าเราสนุกกับชีวิตใหม่ เราทำธุรกิจแล้วหน้าที่เราทำได้ดีไหม” ซึ่งตรงกับหลักคำสอนพุทธศาสนา หลักอิทธิบาท 4 ฉันทะ: ความรักงาน ผู้บริหารที่ดีเริ่มต้นตั้งแต่ความพอใจ ความรัก ความชอบในงานที่จะทำก่อน ซึ่งจากการ

สัมภาษณ์นักธุรกิจเจ้าของบริษัทเกี่ยวกับธุรกิจแป้งมันสำปะหลัง กล่าวว่า “เราคิดว่าคนไทยต้องปรับตัว ต้องพัฒนาตลอดเวลา จะหยุดนิ่งไม่ได้ อะไรที่เราต้องแก้ไขข้อผิดพลาดของเราในอดีต เราก็ยังต้อง ทบทวนตลอดเวลาว่าในธุรกิจเรามีอะไรที่เราทำได้ไม่ดี มีประสิทธิภาพตรงไหนที่ยังต่ำอยู่ มีตลาด ตรงไหนที่เรายังไม่ไป” ซึ่งตรงกับหลักคำสอนพุทธศาสนาหลัก อิทธิบาท 4 วิมิงสา: การพินิจพิจารณา ต้องรู้จักวิเคราะห์ ใคร่ครวญ ปรับปรุง แก้ไข พัฒนางานด้านบริหาร และพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความสามารถเพิ่มมากขึ้น จากการสัมภาษณ์นักธุรกิจเจ้าของบริษัทเกี่ยวกับธุรกิจจำหน่ายรถยนต์และ โรงแรม เขาสะท้อนแนวความคิดการทำธุรกิจว่า “ผมถือว่าความจริงใจ ความซื่อสัตย์ ผมเองไม่เคยคิดที่จะเอาเปรียบใคร ตรงไปตรงมา ก็ใช้หลักการนี้โดยตลอด เรามีโปรไฟล์ทางการเงินที่ดี ในตลาดเองเราก็ไม่เคย ทำให้ลูกค้าผิดหวัง เราได้รับผิดชอบในสิ่งที่เราทำทั้งหมด เป็นความมั่นใจที่เราใช้เป็นฐานทำให้เราขยาย ธุรกิจลงไปได้หลายแขนง ก็เริ่มจากตรงนี้” ซึ่งตรงกับหลักคำสอนพุทธศาสนา ขันติ ความอดทน ผู้บริหารต้องอดทนต่อผลงานที่ตนเองได้บริหารมา บางที่ต้องใช้เวลา ไม่ท้อถอย ไม่น้อยใจ แม้ขณะนี้ จะขาดทุน ก็ต้องอดทน เมื่อเศรษฐกิจดีขึ้น ผลกำไรก็จะกลับคืนมาอย่างแน่นอน อดทนในการเห็นลูกน้อง ทำผิดพลาด แต่ต้องเสนอแนะและตักเตือนหาช่องทางที่ดีในการแก้ปัญหาพร้อมกัน

2. แนวทางการนำหลักคำสอนทางพุทธศาสนามาใช้ในการบริหารด้านกระบวนการภายในบริษัท (Internal Process Perspective) เป็นการดำเนินงานที่รวดเร็วขึ้น กระบวนการผลิตที่มีคุณภาพ กระบวนการจัดส่งที่รวดเร็วและตรงเวลา หรือกระบวนการบริหารที่มีประสิทธิภาพ จำนวนของเสียที่เกิดขึ้นจากการผลิต ดังการสัมภาษณ์นักธุรกิจเจ้าของบริษัทเกี่ยวกับเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้าน กล่าวว่า “ถ้าคนในองค์กรไม่เชื่อมั่นในองค์กร ไม่เชื่อมั่นในธุรกิจหรือบริการ ไม่เชื่อมั่นในผู้นำ แล้วคนในองค์กรไม่มีความมุ่งมั่นตั้งใจทุ่มเท ก็ยากที่จะประสบความสำเร็จ ผมปลูกฝังทุกคนว่านี่คือธุรกิจของทุกคน ผมจะพูดเสมอว่านี่ธุรกิจเรานะ” และจากการสัมภาษณ์นักธุรกิจเจ้าของบริษัทเกี่ยวกับอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ เขากล่าวว่า “ผมก็คุยกับผู้รับเหมาว่าอยากได้โรงงานเล็ก ๆ อยู่บนพื้นที่ตรงนี้ ลองประเมินให้ผมสักเท่าไร ผู้รับเหมาเลยบอกว่า ทั้งหมดเลย 7 ล้านบาท จากนั้นเขา จึงเดินทาง ไปปรึกษากับเจ้านายเก่า ยอมให้กู้ 8 ล้านโดยที่ไม่คิดดอกเบี้ยและที่ไม่มีหลักทรัพย์” ซึ่งจากการสัมภาษณ์นักธุรกิจเจ้าของบริษัทเกี่ยวกับกลุ่มค้าชาวเอสเตท ผู้แทนจำหน่ายรถฟอร์ดและมาสด้า เขากล่าวว่า “ต้องหยิบยื่นโอกาสให้กับเขาลองทำงานดู ถ้าหากคุณสามารถในการรับโอกาสนี้เอาไว้ ถ้าคุณคิดอย่างฉลาด อนาคตคุณก็เติบโตไปตลอด ก็เติบโตไปพร้อมกัน” และจากการสัมภาษณ์นักธุรกิจเจ้าของบริษัทเกี่ยวกับ จำหน่ายเฟอร์นิเจอร์ตกแต่งบ้าน เขากล่าวว่า “ลูกน้องเปรียบเสมือนคนในครอบครัว ซึ่งมาช่วยกันนำพาให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ ผมก็เหนื่อย ลูกน้องผมก็เหนื่อย ผมมีค่าตอบแทนให้เป็นเงินเดือน โดยที่ผมจะให้เงินเดือนแบ่งเป็นเดือนละ 2 งวด คือ ทุกวันที่ 1 กับทุกวันที่ 16 ของเดือน” ซึ่งถือเป็นการบริหารด้านกระบวนการภายในบริษัท (Internal Process Perspective) เขากล่าวถึงการบริหารจัดการบริษัทอีกว่า “ในการทำธุรกิจของผม ผมได้มีการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง อุปสรรคต่าง ๆ และโอกาสของธุรกิจของผม ส่วนที่เป็นจุดอ่อนผมพัฒนาให้ดีขึ้น ให้มีจุดบอดน้อยที่สุด จุดแข็งผมก็เสริมสิ่งนั้นให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้นนะ อุปสรรคต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องคู่แข่งทางการขาย หรือ ปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวสินค้า ผมจะค่อย ๆ คิดหาที่มาของปัญหาแล้วค่อย ๆ แก้ไข สำหรับโอกาส ผมได้รับโอกาสที่ดีเสมอ ไม่ว่าจะเป็นจากลูกค้า จากผู้ผลิต หรือแม้กระทั่งจากลูกน้อง ผมมองหาโอกาสอยู่ เสมอ ผมจะไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่” การนำหลักคำสอนทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับธุรกิจ มุ่งมองด้าน ด้านกระบวนการภายในบริษัท คือ ขรราวาสธรรม 4 พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 ดังการสัมภาษณ์นักธุรกิจ

เจ้าของบริษัทจำหน่ายเฟอร์นิเจอร์ตกแต่งบ้าน กล่าวถึงการแก้ปัญหาในบริษัทว่า “สำหรับฉันดิ ผมยึดถือคำคำนี้อยู่ในใจผมตลอดเวลา เพราะหลายครั้งที่ปัญหาเกิดขึ้นไม่ว่าจะจากลูกค้า ลูกน้อง ชัฟฟลายเออร์ หรือแม้จะจากตัวผมเอง ผมจะใช้ขันติข่มใจในตัวเอง ไม่วู่วาม ไม่แสดงอาการใด ๆ ค่อย ๆ คิดหาคำตอบของสาเหตุต่าง ๆ และผมจะไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรค สำหรับผม อุปสรรคคือสิ่งท้าทายที่ผมต้องข้ามผ่านพ้นไปให้ได้ด้วยความภาคภูมิใจ และผมคิดว่า การมีสัจจะ ทำให้ลูกค้าไว้วางใจในตัวสินค้าและบริการของร้าน ทำให้ชัฟฟลายเออร์รายต่าง ๆ ต้องการที่จะทำธุรกิจกับร้านของผม” ซึ่งตรงกับหลักคำสอนพุทธศาสนา หลักขันติ ขรवासธรรม ความอดทนต้องเป็นคนไม่ผัดวันประกันพรุ่งในการทำงาน และเขายังกล่าวอีกว่า “เมื่อลูกน้องกระทำความผิด ผมก็ให้คำแนะนำคำสั่งสอน ผมมีการลงโทษตามเหตุสมควร แต่ผมไม่ลืมที่จะให้โอกาส ผมคิดเสมอว่าลูกน้องคือคนในครอบครัวของผมคนหนึ่ง เมื่อลูกน้องมีปัญหา ผมให้คำปรึกษา ให้ความช่วยเหลือ และในทุก ๆ ปี จะมีการแจกแตะเอียให้กับพนักงานทุกคน ส่วนจำนวนที่ให้นั้น ขึ้นอยู่กับพนักงานว่าแต่ละคนจะขาด ลา มาสาย และอายุงานนานเท่าไร” ซึ่งตรงกับหลักคำสอนพุทธศาสนา หลักกรุณา จากพรหมวิหาร 4 คือ ยืนมือช่วยเหลือผู้ประสบทุกข์ ต้องมีกระบวนการที่ช่วยให้ลูกค้าพ้นทุกข์จากความไม่สบายใจไม่สบายกายจากปัญหาต่าง ๆ “ผมมีความยินดีที่เห็นลูกน้องประสบความสำเร็จ ถ้าลูกน้องรับปริญญาผมก็แสดงความยินดี ลูกน้องคลอดบุตรก็มีการไปเยี่ยม น้าของขวัญของไข่ไปให้ ญาติพี่น้องของลูกน้องเสียชีวิต ก็ได้มีการไปร่วมนำสวดอภิธรรม คือไม่ว่าจะแสดงความยินดีหรือแสดงความเสียใจ ถ้าผมมีโอกาส ผมก็จะไปด้วยตัวเอง หรือไม่ก็จะส่งตัวแทนไปร่วมงานเสมอ” ซึ่งตรงกับหลักคำสอนพุทธศาสนา หลักกรุณา จากพรหมวิหาร 4 ยินดีในสิ่งที่ผู้อื่นมี ต้องมีมุทิตา ยินดีกับชีวิตความเป็นอยู่ในสถานประกอบการที่ดีขึ้นของบุคลากรในองค์กร ยินดีกับความสำเร็จของลูกน้อง และส่งเสริมลูกน้องให้ก้าวหน้าโดยไม่อคติและไม่อิจฉา และจากการสัมภาษณ์นักธุรกิจเจ้าของบริษัทเกี่ยวกับวัตถุประสงค์สร้างพบว่า การฟื้นฟูพลังใจของลูกน้องให้ลุกขึ้นมาร่วมกันฟันฝ่าวิกฤตปัญหา เพื่อหาทางเพิ่มส่วนแบ่งตลาดในยามวิกฤตให้มากขึ้น และในที่สุดก็ทำได้และจากการตัดสินใจกลับมาบุกตลาดอีกครั้ง จึงทำให้พวกเขาได้ลูกค้าหน้าใหม่กลับมามาทดแทนความสูญเสีย ซึ่งมีทั้งกลุ่มผู้ใช้ ลูกค้าช่าง และผู้รับเหมารายย่อย จากความที่ไม่ยอมแพ้ จึงรอดพ้นวิกฤติ ซึ่งตรงกับหลักคำสอนพุทธศาสนา หลักวิริยะ ในอิทธิบาท 4 เป็นความขยันหมั่นเพียรกับงานที่มี ผู้บริหารต้องมีความขยันหมั่นเพียร หนักเอาเบาสุ้ง ไม่เกียจคร้านในงานที่ทำ มีความกล้า แม้จะมีอุปสรรคเพียงใด ต้องตั้งใจเพียรพยายามทำให้สำเร็จ

3. แนวทางการนำหลักคำสอนทางพุทธศาสนามาใช้ในการบริหารทางการเงิน (Financial Perspective) เป็นการเพิ่มขึ้นของรายได้ การลดลงของต้นทุน หรือการเพิ่มขึ้นของรายได้ด้วยวิธีการอื่น ๆ รายได้ที่เพิ่มขึ้นเทียบกับปีที่ผ่านมา เป็นต้น เป้าหมายของการเพิ่มขึ้นของรายได้เท่ากับร้อยละต่อปี บริษัทที่ศึกษาทั้งหมดได้มีการจัดทำระบบบัญชีและงบประมาณเป็นแบบมาตรฐาน ซึ่งสามารถตรวจสอบระบบบัญชี (Balanced Sheet) ได้อย่างมีระบบ ดังการสัมภาษณ์นักธุรกิจเจ้าของบริษัทเกี่ยวกับธุรกิจแผนมเนื่อง เขากล่าวว่า “จุดขายของแผนมเนื่องเกิดขึ้นหลังจากที่แยกตนเองออกมาจากธุรกิจครอบครัว โดยสินค้าเน้นไปที่การบริการที่รวดเร็ว และมุ่งตอบสนองความต้องการของตลาดผู้บริโภคอาหารเวียดนามทั่วประเทศ ซึ่งถึงแม้จะเป็นสินค้าอาหารสด เช่น แผนมเนื่อง เปาะเปี๊ยะ หมูย่างเวียดนาม หมูทอดทรงเครื่อง กุ้งพันอ้อย เคล็ดลับที่ทำให้สินค้าเป็นที่รู้จักแพร่หลายนั้น อาจกล่าวได้ว่าการนำระบบการจัดส่งสินค้าแบบเดลิเวอรี่มาใช้เป็นกลยุทธ์สำคัญ ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้สามารถขยายบริษัทบนเนื้อที่กว่า 20 ไร่ ซึ่งจะเป็นการขยายกิจการครั้งสำคัญของแผนมเนื่อง เป็นการ

ลงทุนเฉพาะมูลค่าที่ดินก็มากกว่า 100 ล้านบาท” และจากการสัมภาษณ์นักธุรกิจเจ้าของบริษัทเกี่ยวกับอุตสาหกรรมเอทานอล เขากล่าวว่า “โครงการเอทานอลต้องใช้เงินลงทุนกว่า 3,000 ล้านบาท เป็นโครงการใหญ่แต่จะโชคดี เพราะว่าเรามีทีมที่ดี มีผู้ร่วมทุนด้วย เขาฝึกเราให้เป็นมืออาชีพขึ้นมาก ทั้งในเรื่องของงาน เรื่องของคนที่เราเข้ามาสนับสนุน” ซึ่งจากการสัมภาษณ์นักธุรกิจเจ้าของบริษัทเกี่ยวกับจำหน่ายเฟอร์นิเจอร์ตกแต่งบ้าน พบว่า เขาตัดสินใจเดินทางตั้งสาขาที่ 4 ขึ้นมาที่ถนนเลียบเมือง โดยมุ่งเน้นให้เป็นอาณาจักรเฟอร์นิเจอร์ด้วยขนาดพื้นที่ 10,000 ตารางเมตร ครอบคลุมสินค้าเฟอร์นิเจอร์ทุกแบรนด์และทุกอย่างที่ลูกค้าต้องการ ขยายทั้ง 4 สาขาเพื่อให้ตอบสนองความต้องการของลูกค้าทุกระดับ โดยที่ไม่เกิดปัญหาการแย่งลูกค้ากันเอง” ตลอดทั้งจากการสัมภาษณ์นักธุรกิจเจ้าของบริษัทเกี่ยวกับแป้งมันสำปะหลัง กล่าวว่า “ตอนนี้เรามีพนักงาน 800 คน ยอดขายเราประมาณหกพันล้านต่อปี” และเมื่อกลุ่มธุรกิจมีขนาดใหญ่โต มีตลาดกว้าง มีลูกค้าต่างประเทศมากขึ้น เราจะต้องพิจารณาและให้ความสำคัญกับเรื่องของการแบ่งเวลาและการใช้คน ซึ่งเป็นปัจจัยนำไปสู่ความสำเร็จ การนำหลักคำสอนทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับธุรกิจ มุมมองด้านการเงิน (Financial Perspective) คือ ฆราวาสธรรม 4 ดังการสัมภาษณ์นักธุรกิจเจ้าของบริษัทเกี่ยวกับบริการทำความสะอาดและรักษาความปลอดภัย กล่าวว่า “บริษัทจะต้องจัดทำระบบบัญชีและงบประมาณเป็นแบบมาตรฐาน ซึ่งสามารถตรวจสอบระบบบัญชี (Balanced Sheet) ได้อย่างมีระบบ ต้องใช้ความซื่อสัตย์ ความอดทน การเสียสละและแบ่งปัน ถึงจะทำให้บริษัทเจริญก้าวหน้า” ซึ่งตรงกับหลักคำสอนพุทธศาสนาหลักฆราวาสธรรม 4 เพราะถ้าผู้บริหารมีสัจจะหรือความซื่อสัตย์ มีความจริงใจต่อกัน มองเห็นความสำคัญทุกหน่วยงานเท่า ๆ กันด้วยเหตุผลและผลแห่งการพัฒนา มิใช่ว่า ถ้าผู้จัดการแผนกไหนตนเองไม่ชอบ ต่อให้เสนองบประมาณมาเท่าไร ผู้บริหารก็ไม่อนุมัติให้ และผู้บริหารต้องมีความเสียสละในการลงไปปรับข้อมูลที่เป็นจริงกับพนักงาน ว่าจริงหรือไม่ที่ว่าต้องเปลี่ยนเครื่องจักรให้ทันสมัยขึ้น พนักงานก็เฉยหรือเปล่าจึงไม่ยอมลงแรงด้วยตัวเอง ต้องอดทนในการเฝ้าสังเกตผลงานว่า สิ่งที่เราลงทุนลงไปนั้น ผลงานจะออกมาได้มากน้อยแค่ไหน เมื่อสิ้นปีนำมาสรุปผล ถ้าได้ผลดีก็ขยายกิจการ โดยเสนอให้ผู้ถือหุ้นลงทุนเพิ่มขึ้น เพราะงบประมาณนั้นย่อมได้มาจากการระดมทุน อีกส่วนหนึ่งถ้าผู้บริหารจัดทำงบประมาณด้วยข้อมูลที่เป็นจริง มีอนาคตในการลงทุน ในภายภาคหน้า ก็เชื่อมั่นว่า บริษัทนั้นสามารถที่จะเจริญก้าวหน้าได้อย่างแน่นอน การนำหลักธรรมฆราวาสธรรม 4 มาใช้นั้นย่อมได้ผลกับการจัดทำงบประมาณของบริษัท

4. แนวทางการนำหลักคำสอนทางพุทธศาสนาใช้ในการบริหารด้านการเรียนรู้และพัฒนาบริษัท (Learning and Growth Perspective) เป็นการเพิ่มทักษะของพนักงาน การรักษาพนักงานที่มีคุณภาพ วัฒนธรรมองค์กรที่เปิดโอกาสให้พนักงานแสดงความสามารถ การมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ดี เป็นต้น การจัดการโครงสร้างองค์กรให้มีสายบังคับบัญชาที่คล่องตัว การเชื่อมโยงสายบังคับบัญชาให้แน่นแฟ้น ดังที่นักธุรกิจเจ้าของบริษัทเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์กระเป๋ากล่าวถึงการพัฒนาบริษัทว่า “การสร้างพนักงานมืออาชีพนับเป็นสิ่งที่เราต้องทำ เราส่งพนักงานเราไปอบรม เรียนรู้การเย็บกระเป๋าแบบเร็วและมีคุณภาพจากมหาวิทยาลัยชั้นนำของไทย และเปิดโอกาสคนที่มีความสามารถได้ตำแหน่งที่สูงขึ้นได้เงินเดือนสูงขึ้น ตลอดทั้งเพิ่มเทคโนโลยีจักรคอมพิวเตอร์รุ่นใหม่ ให้รางวัลทำผลผลิตถึงเป้าหมายทุกเดือนและจากการสัมภาษณ์นักธุรกิจเจ้าของบริษัทเกี่ยวกับเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้าน เขากล่าวว่า “ผมเน้นการปฏิบัติ ทำให้มันได้ แต่การที่จะทำให้ลูกน้องให้ใจกับองค์กร ตัวองค์กรเองก็ต้องรู้จักความต้องการของพนักงานให้ได้ก่อนว่าพนักงานต้องการอะไร เช่น ต้องการได้รับการส่งเสริมสนับสนุน ต้องการโอกาสที่ดี ต้องการได้รับการดูแลเป็นห่วงเป็นใยจากองค์กร หรือแม้กระทั่งความเป็น

กันเองของเจ้านาย” ซึ่งจากการสัมภาษณ์นักธุรกิจเจ้าของบริษัทเกี่ยวกับจำหน่ายและศูนย์บริการซ่อมรถยนต์และกิจการโรงแรม พบว่า งานโรงแรมจำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีความสามารถในด้านภาษา ต้องมีวุฒิบัตรระดับปริญญา แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดก็ต้องมีจิตใจรักในงานบริการ มีหัวใจในการบริการ ในส่วนงานที่เกี่ยวข้องกับงานบริการ ต้องจัดให้มีการฝึกหัด มีการปรับทัศนคติในเรื่องงานบริการ ต้องออกไปศึกษาดูงานจากภายนอกเพื่อนำมาดัดแปลงใช้ได้อย่างเหมาะสม การนำหลักคำสอนทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับธุรกิจ มุมมองด้านการเรียนรู้และพัฒนาบริษัท (Learning and Growth Perspective) คือ ขรവാสนธรรม 4 จักรธรรม 4 ทิฐฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 และกัลยาณมิตร 7 ดังจากการสัมภาษณ์นักธุรกิจเจ้าของบริษัทเกี่ยวกับผลิตน้ำดื่มและก่อสร้าง เขากล่าวว่า “การจัดการโครงสร้างองค์กรให้มีสายบังคับบัญชาที่คล่องตัว การเชื่อมสายบังคับบัญชาให้แน่นแฟ้น และมีความจงรักภักดีต่อองค์กร เพื่อสนับสนุนนโยบายของผู้บริหารในระดับสูงได้เป็นอย่างดี การจัดโครงสร้างสายงาน การบังคับบัญชา แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานย่อย พร้อมจัดคนลงสู่งาน โดยมอบหมายหน้าที่อย่างชัดเจนนั้น จะทำให้บริษัทเราสามารถผลิตน้ำได้ตามออเดอร์ของทุกบริษัทได้” ซึ่งตรงกับหลักคำสอนพุทธศาสนา หลักธรรมที่นำมาใช้คือ ขรวาสนธรรม 4 และจักรธรรม 4 ดังนี้ สัจจะ นับเป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เกี่ยวกับการจัดการได้เป็นอย่างดีเพราะการจัดคนให้ตรงกับงานนั้นพนักงานจะทำงานได้อย่างเต็มกำลังความสามารถ ทัมะ คือ การรู้จักข่มใจตนเอง การจัดองค์กร (Organizing) นั้นผู้บริหารต้องรู้จักข่มใจตนเอง มีจิตที่เข้มแข็ง อารมณ์ไม่ร้อน ไม่แปรปรวนง่าย รู้กาลเทศะในการแสดงออก ขันติ ความอดทน อดกลั้น ต่อความร้ายแรงต่อสิ่งต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นทั้งหลาย จาคะ คือ ความเสียสละ นึกถึงส่วนรวมเป็นใหญ่เป็นผู้ให้มากกว่ารับ และจากการสัมภาษณ์นักธุรกิจเจ้าของบริษัทเกี่ยวกับบริการทำความสะอาดและรักษาความปลอดภัย กล่าวว่า “การส่งเสริมและพัฒนาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร จะเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กร ซึ่งการจัดคนเข้าทำงานได้อย่างเหมาะสม หัวหน้างานจะต้องรู้จักคน รู้จักผู้ใต้บังคับบัญชามีความรู้หรือไม่ ต้องรู้ความสามารถของผู้ใต้บังคับบัญชาแต่ละคนเป็นอย่างดี การจัดคนเข้าทำงานนั้น จะต้องไม่จัดโดยอคติหรือลำเอียง แต่ต้องมีความเที่ยงธรรม โดยมองประโยชน์ต่อหน่วยงานเป็นสำคัญ องค์กรต้องการคนเก่งและคนดี” ซึ่งตรงกับหลักคำสอนพุทธศาสนา กัลยาณมิตร 7 ประการ น่ารัก ทำให้สบายใจ ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา ได้ถาม นำเคารพ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น เป็นที่พึ่งทางใจ นำเทิดทูน นำเจริญใจ หรือน่ายกย่อง ฉลาด พูดแนะนำ อดทนต่อถ้อยคำ แกล้งเรื่องที่ลืกล้ำได้ ไม่ชักนำไปในสิ่งที่ผิด ทิฐฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 ความขยันหมั่นเพียร การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด คบคนดีเป็นมิตร และความเป็นคนที่มีความดี

อภิปรายผลการวิจัย

แนวทางในการบริหารธุรกิจยุคใหม่ ตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนา อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้ ฉันทะ หลักธรรมแห่งความรัก เป็นหลักคำสอนที่นักธุรกิจนำไปประยุกต์ใช้มากที่สุด เพราะ การประกอบธุรกิจสู่ความสำเร็จอันดับแรกนั้น นักธุรกิจจะต้องมีความรักในงานที่ตนทำ มีความชอบ ความศรัทธา คือ รักในสิ่งที่ทำ ทำในสิ่งที่ชอบ โดยความรักนั้น ต้องเริ่มต้นจากตัวผู้บริหารก่อน เมื่อมีความรักในงานของตน ก็จะส่งผลต่อความคิดสร้างสรรค์ รู้จักแบ่งปันผลประโยชน์ที่พนักงานสมควรได้ ไม่ว่าด้านสวัสดิการต่าง ๆ เมื่อลูกน้องเกิดความรักในงาน ก็จะทุ่มเทการทำงาน เกิดผลผลิตที่ดี ๆ นำสู่การบริโภคของลูกค้า ตลอดจนทั้งผู้บริหาร ผู้จัดการ หัวหน้างาน พนักงานของบริษัท จะต้องมีความรักกับลูกค้า ผลิตสินค้าที่ดี ไม่เอาเปรียบชุมชนและสังคม เมื่อลูกค้ารักในสินค้าของบริษัท เมื่อมีการผลิตสินค้าตัวใหม่ขึ้น

ก็จะได้รับการต้อนรับและบอกต่อคนอื่น ส่งผลให้บริษัทมีความเจริญก้าวหน้า นำมาซึ่งการพัฒนาบริษัท ชุมชน และประเทศชาติ สอดคล้องกับการศึกษาของ เนตรสวรรค์ จินตนาวิลี (2553) เรื่อง ความสุขในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า พยาบาลวิชาชีพที่มีคะแนนความสุขในระดับสูง มีมุมมองความสุขในการปฏิบัติงาน เกิดจากสัมพันธภาพกับบุคลากรในองค์กร เกิดจากความช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างผู้ปฏิบัติงาน และมีการทำงานเป็นทีม ตลอดจนทั้งความรักในงานที่ทำ ความสำเร็จในงาน และยังสอดคล้องกับ นฤมล แสงผล (2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขในการทำงานของบุคลากร คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขในการทำงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เกิดจากความรักในงานที่ทำ ความสำเร็จในการทำงาน การเป็นที่ยอมรับ และการติดต่อสัมพันธ์ของเพื่อนร่วมงาน

ฉะนั้น จึงสรุปได้ว่า ความรักในการทำงาน เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงาน เป็นอย่างสูงยิ่ง นักธุรกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้หลักฉันทะในการบริหารธุรกิจ จึงส่งผลต่อความสำเร็จกิจการพบแต่ความเจริญก้าวหน้า

ซึ่งหลักธรรมต่อมา ปาปนิกรธรรม 3 คือ หลักวิรูโห หลักที่ว่าด้วยความเชี่ยวชาญ เป็นหลัก คำสอนรองลงมาที่นำไปประยุกต์ใช้ในธุรกิจ เพราะต้องรู้จริงในธุรกิจของตน ต้องเป็นมืออาชีพ ไม่ว่าในเรื่องการผลิตที่ต้องได้สินค้าที่มีคุณภาพดีที่สุด รู้ในเรื่องการจำหน่าย หลักการตลาด รู้ทะลุ คิดเป็นระบบ และมองภาพเป็นองค์รวมให้เห็นทุกขั้นตอนได้อย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับ ว.วชิรเมธี (2553) เคล็ดลับ หัวใจเศรษฐี ที่บอกว่า วิรูโห การเป็นนักบริหารจัดการที่ดี เป็นนักวางแผนที่ดี คือ Good Management คือ จะขายอะไร จะตั้งร้าน จะบริหารจัดการอย่างไร ต้องมองเห็นในหัวทั้งหมด มีความเชี่ยวชาญในการบริหารจัดการ วางแผนแล้วจบในหัว จบในกระดาก ทำธุรกิจก็ประสบความสำเร็จ ชนงัดแต่ยังไม่รบ

จะเห็นได้ว่าความเชี่ยวชาญ นับเป็นหลักแห่งการบริหารเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ เพราะถ้าเราก้าวหน้าขึ้นสู่มืออาชีพ ทุกคนก็ต้องการใช้บริการของเรา ใช้สินค้าเรา

หลักคำสอนหลักธรรมกาลามสูตร 10 หลักความเชื่อ ได้ถูกนำมาใช้มากที่สุดเป็นอันดับ 3 เพราะหลักธรรมที่พระพุทธองค์ให้ใช้สติปัญญาพิจารณาก่อนที่จะเชื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และความเชื่อก็เป็นหัวใจของการสร้างความสำเร็จที่สำคัญที่สุดข้อหนึ่ง คือ ถ้าเชื่อมั่นว่าทำได้ ตนจะทำได้จริง ๆ แต่ถ้าหากตนยังไม่เชื่อความสามารถของตนเองเสียแล้ว ความล้มเหลวก็รออยู่ข้างหน้า สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสร้างชาติสิริ จารุณโณ (สุวรรณพุทธ) (2555) เรื่องการศึกษาเปรียบเทียบหลักความเชื่อในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์ตามคติของนักบุญออกัสติน พบว่า การเชื่อในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการเชื่อมั่นในความดี เป็นการเชื่อที่มีเหตุผลสนับสนุนเป็นศรัทธา คือ การเชื่อที่มีปัญญากำกับ ชักนำไปให้อยู่ในลักษณะที่เชื่อตามความเป็นจริง โดยมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลของสิ่งต่าง ๆ เมื่อเรานำหลักความเชื่อมาใช้กับธุรกิจก็สามารถพัฒนาองค์กรให้เจริญก้าวหน้าได้เป็นอย่างดี

หลักคำสอน อิทธิบาท 4 หลักที่ว่าด้วย วิริยะ ความมุ่งมั่นลงมือปฏิบัติ เป็นหลักธรรมอันดับ 4 ที่นักธุรกิจนำไปใช้ประโยชน์ เพราะเป็นหลักธรรมแห่งความขยันหมั่นเพียรในงานที่ตนกำลังทำอยู่ จากการวิจัยยังพบว่า ความวิริยะไม่ใช่งานแบบเอาเป็นเอาตาย แต่เป็นการหมั่นฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ เอาใจใส่รับผิดชอบกับงานที่ทำ ถ้าจิตใจจดจ่อกับงาน ล้วนเกิดผลดีต่องานที่ทำ เป็นความรอบคอบทำงานอย่างมีสติ และรับผิดชอบ ซึ่งหลักธรรมเพื่อความมุ่งมั่นในการลงมือปฏิบัติงาน ที่ขาดไม่ได้อีกอย่างหนึ่งคือ วิมังสา (อิทธิบาท 4) เป็นการหมั่นสอดส่องให้เหตุผลของงานที่ทำอยู่ เป็นการวิเคราะห์ผลดี ผลเสียแล้วนำมาปรับปรุงและแก้ไขจนได้ผลงานที่ออกมาดีที่สุดในที่สุด สอดคล้องกับพระครูวินัยธรคุณ

จนทลีโล (เป้าจันทีก) (2555) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาหลักอิทธิบาทธรรมในพระพุทธศาสนา เถรวาทเพื่อพัฒนาสังคมไทย ฯลฯ พบว่า หลักอิทธิบาท 4 ในคัมภีร์ พระพุทธศาสนามี 4 อย่างคือ ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิดจดจ่อ) และวิมังสา (ความสอบสวนไตร่ตรอง) แปลให้ จำง่ายตามลำดับว่า มีใจรัก พากเพียรทำ เอาจิตฝึกฝั ใ้ปัญญาสอบสวน อิทธิบาท 4 นอกจากจะเป็น คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในงานที่ทำแล้ว ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสังคมได้อีกด้วย จะเห็นว่า หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมแห่งความมุ่งมั่น สู่ความสำเร็จในหน้าที่การงานที่ทำอย่างแท้จริง

หลักธรรม ขรรวาสธรรม 4 หลักที่ว่าด้วยความอดทน ถูกนำมาใช้ เป็นอันดับ 5 เพราะเป็น หลักธรรมแห่งความอดทน อดทนต่อความหนักหน่วงของปัญหาที่เกิดขึ้นกับธุรกิจ ไม่ว่าสินค้าที่เป็น ต้นทุนในการผลิตมีราคาสูงขึ้น แต่ด้วยกฎหมายเราไม่สามารถเพิ่มราคาสินค้าของเราได้ เราก็ต้องอดทน อดทนต่อการพุดถูกเหยียดหยาม ต้องรู้จักอดกลั้นระงับใจ ไม่ก่อเหตุให้เรื่องลุกลามกว้างขยายออกไป เพราะบางครั้งเจ้าของธุรกิจก็อาจเกิดปัญหากับลูกน้อง สอดคล้องกับพระมหาธานินทร์ อาทิตวโร (2555) เรื่องการวิเคราะห์การบริหารงานตามหลักขรรวาสในพระพุทธศาสนา พบว่า ขันติ ความอดทน ผู้บริหารต้องมีความอดทนอดกลั้น เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นหรือมีอุปสรรคเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความอดทนต่อ ความลำบากทางด้านร่างกายที่จะต้องทำงานหนักหาเลี้ยงครอบครัว นอกจากนี้ยังต้องอดทนต่อความ ลำบากทางใจด้วย การศึกษาครั้งนี้ ทำให้ได้ Model หลัก 5 ประการสู่ความสำเร็จ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ ความรักงาน พอใจกับงานที่ทำอยู่ วิรุโ ความฉลาดเชี่ยวชาญ เป็นมืออาชีพในธุรกิจตนทำ กาลามสูตร 10 หลักความเชื่อ ถ้าคุณเชื่อมั่นว่าคุณทำได้ คุณจะทำได้จริง ๆ วิริยะ ความมุ่งมั่นลงมือ ปฏิบัติ ขยันหมั่นเพียรกับงานที่มี และขันติ ความอดทนในงาน อดทนต่อปัญหาอุปสรรคทั้งปวง

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้ให้ข้อเสนอแนะแนวทางในการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ สูงสุดในการบริหารภาคธุรกิจดังต่อไปนี้

1. นักธุรกิจ ควรยึดหลักธรรมและนำคำสอนของพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อเป็นแบบตัวอย่างวิธีในการบริหารธุรกิจ แต่นักธุรกิจจะต้องรู้จักปรับคำสอนของ ศาสนาพุทธให้เหมาะสมกับเวลา สถานที่ โอกาส และความเหมาะสมในการนำไปใช้งาน
2. นักธุรกิจหรือบุคคลทั่วไป ควรศึกษาปัจจัยสำคัญของความสำเร็จ ที่เกิดจากการบริหาร เชิงกลยุทธ์ตามแนวทางของ Balanced Scorecard ควบคู่ไปกับการบริหารตามหลักคำสอนพุทธศาสนา เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับธุรกิจของตน ให้เข้าใจอย่างแท้จริง
3. นอกจากข้อเสนอแนะดังกล่าวข้างต้น งานวิจัยนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่า ยังมีประเด็นทางการ บริหารที่เป็นประโยชน์นำศึกษาค้นคว้าวิจัยต่อไป และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม สามารถนำไปพัฒนา ประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ได้มากขึ้น จึงเห็นควรที่จะทำการศึกษาวิจัยในเรื่องหลักหรือแนวทางการนำ พุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับองค์กรภาครัฐ หรือองค์กรสาธารณะประโยชน์ที่ไม่มุ่งเน้นการแสวงหากำไร ต่อไป หรืออย่างน้อย ศึกษาว่าผู้บริหารองค์กรภาครัฐได้นำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้เป็น หลักในการบริหารมากน้อยเพียงใด

เอกสารอ้างอิง

- กษิร ชีพเป็นสุข. (2549). *เล็กนั้นงาม การศึกษาเศรษฐศาสตร์โดยให้ความสำคัญกับผู้คน*. แปลจาก Small is beautiful. โดย E.F. Schumacher. สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก. กรุงเทพฯ.
- คมสันต์ ศรีคงเพชร. (2556). *แนวทางการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของ SMEs ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. ส่วนเศรษฐกิจ ภาครณาการแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2556:1-5.
- อภิศักดิ์ สุริยปกรณ. (2557). *30 กลยุทธ์ เคล็ดลับ ปรัชญา เพื่อนักบริหารรุ่นใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โพม.
- นฤมล แสงผล. (2553). *ปัจจัยที่มีผลต่อความสุข ในการทำงานของบุคลากรคณะบริหารธุรกิจ*. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต วิชาเอกการจัดการทั่วไป มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ปทุมธานี.
- เนตรสวรรค์ จินตนาวิ. (2553). *ความสุขในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลจังหวัดสมุทรสาคร*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาชุมชน มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- พระมหาธานินทร์ อาทิตโร. (2555). *รายงานการวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย, เลย.
- พระสร้างชาติสิริ จารุณโณ (สุวรรณพุทธ). (2555). *การศึกษาเปรียบเทียบหลักการเชื่อในพระพุทธศาสนา เกรวาทกับศาสนาคริสต์ตามคติของนักบุญออกเกสติน*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พระครูวินัยธรคุณ จันทลี (เจ้าจันทิก). (2555). *การศึกษาหลักอิทธิบาทธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อพัฒนาลัทธิไทยในปัจจุบัน: กรณีศึกษาชุมชน บ้านห้วยจระเข้ ตำบลหินดาด อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา, นครราชสีมา
- ว.วชิรเมธี. (2553). *เคล็ดลับ หัวใจเศรษฐกิจ*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์บุ๊กเซ็นเตอร์.
- Gould, Stephen J. (1995). The Buddhist perspective on business ethics: Experiential exercises for exploration and practice. *Journal of Business Ethics* January (Serial Online). 1(14).
- Fernando, M. & Jackson B. (2006). The influence of religion-based workplace spirituality on business leaders' decision-making: An inter-faith study. *Journal of Management & Organization*. 1(12)
- Valliere, Dave. (2008). Exploring Buddhist influence on the entrepreneurial decision. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*. 3(14).
- Weber, James. (2009). Using Exemplary Business Practices to Identify Buddhist and Confucian Ethical Value Systems. *Business and Society Review*. 4(114).